

SİVAS AMERİKAN HASTANESİ*

Neşe TOZKOPARAN**

Öz

1852 yılında Sivas'ta kurulan ABCFM isimli Protestan Amerikan Misyon İstasyonu bünyesinde hizmet vermeye başlayan misyon hastanesinde 1915 yılı sonuna kadar bölgede yaşayan tüm Osmanlı tebaasına etnik ve dini ayırım yapılmaksızın koruyucu ve sağaltıcı sağlık hizmetleri verilmiştir. West Memorial Hospital adı verilen birimde istasyonda meskun tıp doktoru ile misyonerler özellikle kişisel hijyen kurallarının uygulanmaması nedeniyle hızla yayılan tifo ve kolera gibi hastalıkların yaygın olarak görüldüğü dönemlerde karantina uygulamaları yapılmış, ihtiyaç durumunda hastalara cerrahi müdahaleler yapılmış ve hastanede yatırılması gereken kişilere aynı zamanda dini hizmet de verilmiştir. Hastanenin kapalı olduğu ilkbahar ve yaz aylarında da yakın yerleşimler ziyaret edilerek gezici sağlık hizmeti sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: West Memorial Hastanesi, ABCFM, Sivas Misyon İstasyonu.

WEST MEMORIAL HOSPITAL

Abstract

After the establishment of mission station in Sivas in 1852, American Protestant missionaries belonged to the American Board Of Commissioners For Foreign Missions – ABCFM started to care both Christian and Muslim Settlers of Sivas in a hospital called West Memorial Hospital. Until 1915 they served there in order to have a line of communication with all patients to tell the “real truth of Christianity” and “to collect lost lambs of the Lord”.

Keywords: ABCFM, West Memorial Hospital, Sivas Mission Station.

* Bu makale Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Araştırma Görevlisi Neşe TOZKOPARAN'ın Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde ve Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü öğretim elemanı Doç. Dr. Selda KAYA KILIÇ danışmanlığında hazırlanmış olduğu “19-20y.y.'da Sivas'ta Amerikan Misyon İstasyonu” başlıklı Doktora çalışmasında değerlendirilen arşiv malzemeleri ağırlıklı olarak kullanılarak yazılmıştır.

** Araş. Gör., Yüzüncü Yıl Üniversitesi, (nese_tozkoparan@hotmail.com).

1810 senesinde Osmanlı ülkesine gelen Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı olan ve ABCFM -American Board For Commissioners For Foreign Missions- Amerikan Dış Misyonlar Masası adlı teşkilata bağlı olarak çalışan Protestan misyonerler kısa bir zaman içinde tüm Osmanlı mülkünde pek çok alanda çalışmaya başlamışlardır. Çalışma alanları olarak gayrimüslim tebaanın yoğun olarak yaşadığı vilayetler seçilmiştir. Sivas da bölgede meskûn ciddi sayıda Ermeni vatandaşın varlığıyla zaman içinde misyonerler için bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Şehrin yerleşimi oldukça eskidir¹ ve bölgenin ilk yerleşimcilerden beri farklı ticaret yollarının kesişme noktasında oluşu ile beraber özellikle Osmanlı Klasik dönemi ve sonrasında çok büyük bir köle pazarı olması nedenleriyle² kayda değer ekonomik öneme sahiptir³. Mezkûr şehirdeki üç ana etnik grup Türkler, Kürtler ve Ermenilerdir. Entelektüel alt yapıya sahip ve ticaretle zenginleşen Ermeniler ise⁴ ABCFM misyonerleri için ulaşılması gereken kitledir. Hedef kitleye daha az zahmetle erişebilmenin yolu her alanda ihtiyaç duyulan ve Osmanlı makamlarınca verilemeyen dini ve dünyevi hizmeti sunmaktır. Bu ise özellikle sağlık hizmetleriyle “kayıp koyunların önce bedenlerini, sonra ruhlarını kurtarmak” şeklinde mümkün olabilecektir. Başka bir ifadeyle ABCFM misyonerlerince İsa’nın Krallığı’nın inşasında en önemli yer hastane binasıdır⁵. Çünkü başka hiçbir şekilde ulaşılamayacak insanlara ulaşmanın yolu sağlık hizmetleridir⁶.

1851 senesinde Sivas misyon istasyonu (hizmet yerleşkesi) içinde misyonerlerin mümkün olan en çok sayıda insana erişmek gayesiyle hizmet verdikleri bir hastane ve dispanser hizmet vermeye başlamıştır. West Memorial Hospital adı verilen hastanenin varlık sebebi dönemin siyasi, askeri ve ekonomik şartlarından dolayı sağlık alanına yeteri kadar yatırım yapamayan Osmanlı Devleti’nin tamamıyla hizmet sunamadığı bir alanda var olarak mümkün olduğu kadar çok insanı sağlığına kavuşturmak ve bu şekilde tebliğ için “uygun” şartları oluşturarak “kayıp koyunları sürüye katmak” düşüncesidir⁷. Hastane çalışanlarının her geçen gün biraz daha çok insana ulaşabilmelerinin

1 Bekir Parlak, “Tarihi Perspektifte Anadolu’nun İdaresinde Sivas’ın Yeri Ve Önemi Üzerine Yöneltilen Bir Analiz”, *Cumhuriyetin 80. Yılında Sivas Sempozyumu Bildirileri*, ed. Şeref Boyraz, Sivas Hizmet Vakfı Yayınları, Sivas, 2003, s.221.

2 Süleyman Kızıltoprak, “Askeri Amaçlı Köle Ticaretinde Bir Kavşak Noktası Olarak Sivas”, *Cumhuriyetin 80. Yılında Sivas Sempozyumu Bildirileri*, ed. Şeref Boyraz, Sivas Hizmet Vakfı Yayınları, Sivas, 2003, s.109.

3 Fred Halliday, *Nation And Religion In The Middle East*, Saqi Books, London, 2000, s.190.

4 Nejat Göyünç, “Turkish Armenian Cultural Relations”, *The Armenians In The Late Ottoman Period*, ed.by. Türkkaya Ataöv, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kültür Ve Sanat Yayın Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2001, s.39.

5 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/420.

6 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/598.

7 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 712/542.

ardında yatan temel gerçek misyonerlerin mezkûr coğrafyada meskûn Ermeni ve Türklere kendi dillerinde hitap edebilmeleridir. Bir başka insanın aracılığına ihtiyaç duymaksızın “hastalara dokunmak isteyen” misyonerler her iki dili öğrenmek hususunda oldukça hevesli davranmışlardır⁸. Nihai amaç hastanede dini eğitim ve hizmettir, tebliğ için de bölgede konuşulan tüm yerel dillerin öğrenilmesi elzemdir.

Tebliğ faaliyetleri için son derece uygun olan misyon hastanesinde kesintisiz hizmet verebilmek için Sivas ve havalisinin fiziksel ve sosyal yapısı misyonerlere beklenenden fazla olanak sunmuştur. Öncelikli olarak mezkûr yerleşim alanında temiz içme suyu tedarik etme sorunu özellikle tifo ve kolera gibi salgın hastalıkların her sene yaşanmasına neden olmuştur⁹. Ayrıca koruyucu sağlık uygulamaları ile aşı tatbikinin yaygın olmaması ve halkın da kişisel bakım ve hijyen konularında yeterince bilgiye sahip olmayışı hastalıkların yayılma hızını arttırmaktadır. Bu durum da hastanenin tüm bölge halkı için önemini misyonerlerin kendi beyanlarına göre “tartışılmaz bir şekilde ”ortaya koymaktadır.

Sivas ve havalisinde mezkûn tüm Osmanlı tebaasına hizmet sunma iddiasında olan Sivas West Memorial Hastanesi Bezirci semtinde Sularbaşı Mahallesi Niksar Caddesi Höllüklük Mevki’indedir. Bina günümüzde Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserler Ve Anıtlar Yüksek Kurulu’na 22.07.1983 tarihinde A-4468 sayı ile koruma altına alınmıştır¹⁰. Hastane binası ve müştemilatı günümüzde Çevre Kültür Ve Sanat Evi olarak Sivas İl Özel İdaresi tarafından kullanılmaktadır¹¹.

Günümüzde kültürel amaçlarla kullanılan West Memorial Hastanesi mezkûr dönemde ise uzun süre hizmet verme amacı ve gayretinde olan “bir kurum olma” iddiasındadır. Bu nedenle uzun süre hizmet verilebilecek ölçüde iyi malzemeler kullanılarak inşası tamamlanan hastaneden yapılan kurumsal ve şahsi yazışmalarda da kurumsallık göstergesi olarak ABCFM West Memorial Hospital In Sivas antetli kâğıtlar kullanılmıştır¹². Kurumsallaşma gayesi sadece yazışmalarda ortaya çıkmamaktadır. Misyonun “hizmette” kullandığı hekim, hemşire ve diğer sağlık personelinin de mümkün olduğu kadar uzun süre misyon bünyesinde çalışması amaçlanmıştır.

West Memorial Hospital bünyesinde ABCFM misyonerlerince sağlık hizmeti verilen dönemde bir misyon hekimi bulunmaktadır. Ayrıca bölgede görev yapan tıp doktorları da genellikle gayrimüslimdir. Hükümet tabipleri

8 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/585.

9 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 621/630.

10 25.09.1997’DE Ark. Enver Akgün ve Ark. Musa Törnük tarafından hazırlanıp 17.09.1997 tarih 109 sayılı yazısına istinaden Sivas Müze Müdürlüğü’ne sunulan raporun ilk sayfası.

11 20.08.2010 Tarih - B.16.0. KVM.0.10.02.00/29/166.05-1788555 sayı ile Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları Ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nden Sivas Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü’ne gönderilen yazı.

12 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/592.

arasında çok sayıda Hıristiyan tebaa vardır. 1871’de Amasya Sancağı’nda Hoca Keygork Efendi¹³, 1875’te Giresun Kazası’nda Maroli¹⁴, 1876’da Giresun Kazası’nda Maroli Efendi¹⁵, Amasya Sancağı’nda Kigork Ağa¹⁶, 1881 senesinde Sivas tabibi Şirinyan Artin¹⁷, Tokat Sancağı’nda tabib Komaski Efendi¹⁸, Sivas askeri tabibi Sağkol Ağası Yanko Efendi¹⁹, 1883’te Tokat Sancağı tabibi Komaski Efendi²⁰, 1884’te Sivas Sancağı’nda Şirinyan Artin²¹, 1885 ‘te Sivas Sancağı’nda Şirinyan Artin Efendi²², 1903’te Hamidiye Kazası’nda Tapinos Efendi²³ ve Tokat Sancağı’nda Todoraki Efendi²⁴ isimleri Sivas Vilayet Salnamelerinde geçen çok sayıdaki gayrimüslim hekime birkaç örnektir. Aynı zamanda bir Ermeni hastanesi, bir de yüksek hekim kalitesine sahip askeri Türk hastanesi vardır²⁵. Ancak bölgede meskûn insanların sağlık hizmetlerine duyduğu ihtiyaç bütünüyle giderilemediğinden Amerikan Hastanesi çalışanları etnik ya da dini ayırım yapmadan her ihtiyaç sahibine hizmet verildiğini müteakip defalar kurumlarına “Yıllık Tıbbi Rapor” başlığı altında tanzim edilen evrakta bildirmiştir²⁶. Yaz başında misyonerler çevre yerleşimlere gitmişler, orada hasta muayene etmişler, gereken durumlarda operasyonlar yapmışlar ve daha önce bakılan hastaları evde ziyaret ederek durumlarını kontrol altında tutmak istemişlerdir. Doktor ve diğer sağlık personelinin yaz aylarında en küçük yerleşim yerlerine bile giderek hastalarla ilgilenmesi bölgede meskun halk ile misyonerler arasında güvene dayanan bir ilişki kurulmasını sağlamış, başlangıçta misyon çalışanlarının samimiyetleri konusunda ciddi ön yargıları olan Ermenilerin de düşüncelerini sorgulamalarına neden olmuştur. Kurulan bire-bir ilişkiler neticesinde hastaneye başvuru her geçen gün artmış ve başarılı tedaviler ile cerrahi operasyonlar bölge hastaneleri arasında Sivas hastanesini daha saygın kılmıştır²⁷.

Bölge halkı arasındaki itibarı artan ABCFM misyonerlerinin çalışmaları tamamen gönüllülük esasına bağlı değildir. Hastanede çalışan misyonerlerin maaşlarını ABCFM ödemiştir²⁸. Kurumun yönetim birimi olan Prudental Committee doktor ve hemşire aylıklarını ve kimi zaman kullanılan cerrahi

13 Salname-i Vilayet-i Sivas 1288H. /1871M., Sivas Vilayet Matbaası, 1871, s.63.

14 Salname-i Vilayet-i Sivas 1292H./1875 M., Sivas Vilayet Matbaası,1875, s.89.

15 Salname-i Vilayet-i Sivas 1293H./1876M., Sivas Vilayet Matbaası, 1876, s.76.

16 Salname-i Vilayet-i Sivas 1293H./1876M., Sivas Vilayet Matbaası, 1876, s.59.

17 Salname-i Vilayet-i Sivas 1298H./1881M. , Sivas Vilayet Matbaası, 1881, s.61.

18 Salname-i Vilayet-i Sivas 1298H./1881M., Sivas Vilayet Matbaası, 1881, s.122

19 Salname-i Vilayet-i Sivas 1298H./1881M., Sivas Vilayet Matbaası, 1881, s.74.

20 Salname-i Vilayet-i Sivas 1300H./1883M., Sivas Vilayet Matbaası, 1883, s.118.

21 Salname-i Vilayet-i Sivas 1301H./1884 M., Sivas Vilayet Matbaası, 1884, s.67.

22 Salname-i Vilayet-i Sivas 1302H./1885 M., Sivas Vilayet Matbaası, 1885, s.354.

23 Salname-i Vilayet-i Sivas 1321H./1903 M., Sivas Vilayet Matbaası, 1903, s.154.

24 Salname-i Vilayet-i Sivas 1321H./1903 M., Sivas Vilayet Matbaası, 1903, s.139.

25 1914 yılında Ermeni hastanesi 35, Türk hastanesi ise 30 yataklıdır. Bkz. ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/619.

26 ABCFM:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/585.

27 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/682.

28 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/484.

malzemenin bir kısmını karşılamıştır²⁹. İhtiyaç duyulan kimyasalların ve diğer malzemelerin tedariki hususunda bağışlar kuruma kayda değer bir finansal destek sağlamıştır. Kimi zaman kuruma destek olmak isteyen bazı şahıslar maaş ödemelerini üstlenmiştir³⁰. Başka bir maddi kaynak da Amerika Birleşik Devletleri menşeli kurumlardır. Tam adı The American Red Cross Commission to Palestine olan dönemin Amerikan Kızılhaç'ından Boston'a James L. Barton'a gönderilen mektup iki kurum arasındaki organik bağlantıyı ve amaç ortaklığını hiçbir tartışmaya olanak bırakmaksızın ortaya koymaktadır³¹. Dördüncü finansal kaynak alanda sağlık hizmeti sunulan insanlardan ekonomik seviyelerine göre alınan hizmet bedelleridir³². Maddi durumu tıbbi yardım alamayacak kadar kötü olan hastaların muayenesi, tedavisi ve onlara uygulanan cerrahi müdahaleler için para talep edilmemekle beraber³³ maddi durumu daha iyi olan hastalardan para alınmıştır³⁴. Hastanenin tüm finansal detayları özenli bir şekilde yıllık raporlarda kayıt altına alınmıştır.

Sivas Amerikan Hastanesi'nde görev yapan misyonerlerin isimleri, çalışma alanları ve hastane uygulamalarının kayda değer kısmı kayıt altına alınan diğer detaylardır. Bu evraka göre ilk amaç misyonerlerin sağlıklı, verimli ve kesintisiz bir şekilde hizmet vermeye devam etmeleridir. Hastanede çalışan misyonerlerin her türlü muayene ve tedavisi ile gerektiğinde tedavi amaçlı olarak ülke dışına gönderilmesi misyon doktorunun sorumluluğudur³⁵. Sivas misyon istasyonuna ilk gelen misyonerlerden olan Emma Spencer Hubbard'a göre misyonerlerin sağlıkları bile hizmeti yavaşlatacak kadar bozuktur. Ama misyon örtüsü yani "kutsal amaç" tüm olumsuzlukları ve hastalıkları gizlemektedir³⁶. 1844 senesi Sivas'ta sadece yerli halkı değil misyonerleri de etkileyen salgın hastalıkların yaşandığı bir yıl olmuştur. Kolera salgını Sivas'a yakın şehirlerde de görülmektedir. Kayseri ve Ankara karantina altındadır. Yollarda seyahat etmek karantina kuralları gereğince Osmanlı hükümeti tarafından yasaklanmıştır³⁷.

1870'lerde hastanenin en ciddi sorunu yeterli antibiyotik olmamasıdır. Bu durum en basit hastalıklarda bile hayati komplikasyonların gelişmesine sebep olmuştur³⁸. Doktor West ile beraber çalışan Dr. Dodd misyonerlerden Albert Wells Hubbard'ı ameliyat etmiştir ama operasyon sonrasında Hubbard mikrop kapmış ve cerrahi müdahale başarılı olmasına rağmen enfeksiyon

29 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/682.

30 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/412.

31 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/116.

32 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/441.

33 Edwin A.Martin, *The Hubbards Of Sivas-A Chronicle Of Love And Faith*, 82, Fithian Press, Santa Barbara, 1991, s.82.

34 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/204.

35 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 717/147.

36 Edwin A.Martin, a.g.e., s.83.

37 Edwin A.Martin, a.g.e., s.229.

38 Edwin A.Martin, a.g.e., s.199.

nedeniyle kurtarılamayarak hayatını kaybetmiştir³⁹. Dr. West salgın hastalıkların tedavisi için ilaç olarak trikolarasetik aldehit eklenmiş su kullanımını önermiş ve uygulamıştır. Misyon çalışanlarından Miss Flavia Bliss bu ilacı kullanan ve fayda gören hastalardan biridir⁴⁰. Ancak sterilizasyon gayreti yeterince başarılı olamamış ve 1876'da Dr. West tifodan ölmüştür. Kendisi Anadolu'da çalışan ilk ABCFM hekimidir⁴¹. Dr. West'in çabaları sayesinde bölgede meskûn hedef kitlenin hastaneyeye ve misyonerlere duyduğu güven artmıştır.

1881 senesinde Dr. Thom misyonda çalışmaya başlamıştır⁴². Salgın hastalıklar Sivas'ın en ciddi sağlık sorunu olmaya devam etmektedir. Aynı sene halkla sürekli iç içe olan istasyondaki misyonerlerden Albert Wells Hubbard tifüs olmuştur. Bayan Perry ise dizanteriye yakalanınca düşük yapmıştır⁴³.

1900'ler başı hastanede Dr. Ernest C. Clark'ın çalıştığı yıllardır. 14 sene bölgede çalışan Dr. Henry West'in 49 yaşında tifüsten ölümü sonrasında Harput'tan Dr. Barnum ve Dr. Haratun ile Mardin'den Dr. Daniel Thom bölgede kısa süreler için çalışmıştır. Dr. Thom'un şehirde vefatının ardından Dr. Clark bölgeye gelmiştir. Çok sayıda hastaya muayene ve tedavi hizmeti sunulan Sivas'ta ihtiyaç söz konusu olduğunda Dr. Levon Sevny⁴⁴ ve Mardin'den Dr. Andrus yardımcı olmuştur⁴⁵. Kimi zaman kısa süreliğine A.B.D'ye ya da Anadolu'daki başka misyon istasyonlarına Dr. Clark gittiğinde de bu hekimler yine hasta bakmışlardır.

1903 senesinde Dr. Clark istasyona gelerek tekrar West Memorial'de çalışmaya başlamıştır⁴⁶. Şehirde hastanede kullanılan kimyasalların ve ilaçların satıldığı bir eczane yoktur. Bu durum tıbbi hizmetlerin arzulanacağı kadar başarılı olamamasına neden olmuştur⁴⁷.

1904 yılı hastanede Dr. Clark'ın yoğun olarak poliklinik hizmeti verdiği bir dönem değildir. Doktor halkla daha iyi iletişim kurabilmek için zamanının çoğunu Türkçe öğrenmeye harcamıştır. Talas İstasyonu'na yaptığı gezi esnasında Türkçe öğrenmeye başlayan doktor hastalarla sınırsız iletişim kurabilmek için onların dillerini bilmek ve kullanmanın zorunluluk olduğunun farkındadır⁴⁸. Dr. Davis yarı zamanlı olarak hastanede hizmet sunmaktadır⁴⁹. Hastanede cerrahi müdahale yapabilecek başka hekim olmadığından durumları aciliyet içermeyen

39 Edwin A.Martin, a.g.e., s.s.304-305.

40 Edwin A.Martin, a.g.e., s.79.

41 America ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/356.

42 Edwin A.Martin, a.g.e, s. 132.

43 Edwin A.Martin, a.g.e., s. 132.

44 Edwin A.Martin, a.g.e., s. 40.

45 Müjgan Üçer, "Sivas Numune Hastanesi", *III.Türk Tıp Tarihi Kongresi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1993, s.471.

46 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/357.

47 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/374.

48 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 616/482.

49 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 617/355.

iki hastaya yapılacak müdahaleler ilerleyen zamana ertelenmiştir⁵⁰. Ancak acil bir durumda kullanılmak üzere hastanenin beşinci yatağı misyonerlerce hastaneye bağışlanmıştır⁵¹.

1905 yılında hastanede uygulanan cerrahi müdahaleler arasında en başarılı olanlar kornea ameliyatlarıdır⁵². Mezkûr senede hem yeni binasına taşınan⁵³ on yataklı West Memorial Hastanesi hem de dispanser faal durumdadır⁵⁴. Dr. Clark Beyrut Amerikan Tıp Koleji'ne ilaç kimyasalları konusunda eğitim almak üzere gitmiştir. Amaç eczacının parasının ödenememesi gibi bir durumda dahi hizmetin kalitesinin düşmesini engellemektir.

1906-1907 döneminde misyon doktoru Dr. West'tir⁵⁵. Hastanede 52 tıbbi operasyon yapılmıştır. Bu cerrahi müdahaleler arasında kadın ve erkek üreme sistemine yapılan müdahaleler, göz ameliyatları, organ kesmeler ve kemik operasyonları da vardır⁵⁶. 1300 reçete yazılmıştır⁵⁷. 30 ücretli ve 20 ücretsiz hastaya muayene ve tedavi hizmeti West Memorial'de sunulmuş ve 117.35 Osmanlı Lirası hastane bütçesine kazandırılmıştır⁵⁸. Gregoryen Hastanesi ve cezaevi doktor tarafından ziyaret edilmiş, bu iki kurumda tıbbi hizmet sunulmuştur⁵⁹.

Bu dönemde şehrin tamamında görülen fahiş kira artışları misyonu da olumsuz etkilemiştir. Bu dönemde bir Osmanlı Lirası 4.40 Amerikan Doları değerindedir. Fiyatlardaki artış şehirdeki yoksunluklar dolayısıyladır⁶⁰. Hasta sayısındaki düzenli artış hastane hizmet ünitelerinin finansal nedenlerle azaltılmasını olanaksız kılmaktadır. Haftada her hasta için 2.50 Amerikan Doları sadece düzenli yemek hizmeti için harcanmaktadır. Diğer kalemlerdeki artış da dikkate değerdir. Dolayısıyla sağlık hizmetlerinin devamı için acilen finansman kaynağı bulunmalıdır⁶¹.

1906-1907 hizmet yılında Sivas istasyonuna bağlı bir dış misyon olan Tokat'ta YMCA küçük bir hastane açmıştır. Burada 3 hasta yatağı vardır ve bir erkek hemşire burada çalışmaktadır. ABCFM misyonerleri için bu hastanenin varlığı ve bir gün büyüyebileceği düşüncesi misyonerler için oldukça keyif vericidir⁶².

50 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/356.

51 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 617/356.

52 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/373.

53 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/374.

54 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/390.

55 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/412.

56 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/412.

57 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/390.

58 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/204.

59 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/387.

60 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/411.

61 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/412.

62 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/393-394.

1907’de hastalar hakkında tutulan ve kurum merkezine iletilen raporlarda ilk kez bir hasta hakkında olumsuz bir cümle kullanılmıştır. “Elbise’nin İsa’yı sevdiğini hiç hissetmedik” cümlesi hastaneye gelmeden 4 gün önce doğum yapan Elbise adlı Ermeni bir kadın için sarf edilen cümledir⁶³.

1907-1908 hizmet döneminde kızamık ve tifüs salgınları çok sayıda insanı etkilemiştir. Öğrenciler ve öğretmenler arasında tonsilit son derece yaygındır. Karantina uygulaması titizlikle uygulanmaktadır⁶⁴. Hastanede görev yapan hemşireler sürekli kaynatılmış su içmelerine rağmen tifüse yakalanmışlardır. 17 Ocak’ta hastanenin doktoru E.C. Clark da tifüs kapmıştır. Karantina uygulamasına hastanenin 3. Katında Dr. Clark’ı da kapsayacak şekilde devam edilmiştir⁶⁵. West Memorial’a bu dönemde 158.22 Osmanlı Lirası bağış toplanırken 49 ücretli hastadan 128.69 Osmanlı Lirası alınmıştır⁶⁶. Dispanserde 49 fakir hastaya ücretsiz hastaya da hizmet verilen toplam başvuran sayısı 85’tir⁶⁷. Yıl boyunca sadece 12 cerrahi müdahale yapılabilmektedir⁶⁸.

1908 yılında daha önce hiçbir yılda olmadığı kadar çok sayıda Türk hastanede muayene ve tedavi edilmiştir. Halkın fakirliği hasta sayısını arttırmaktadır. Finansal zorluklar, manevi baskılar ve kendilerine yaşatılan korkuya rağmen çok sayıda insan hastaneye başvurmaktadır. Hastanenin öz kaynakları talebi tamamen karşılayacak durumda değildir. Sadece 16 hasta yatağı vardır⁶⁹. Bu şahıslar arasında ameliyat sonrasında birkaç hafta hastanede yatılı olarak tedavi edilen küçük bir kız çocuğu vardı. Bu çocuğun eğitimi ve dolayısıyla okuma-yazması yoktur. İlginç olan kızın İncil’i çok çabuk öğrenmesidir. 3 ayda tüm dini metinleri ezberleyen bu kız çocuğu hastanede verilen dini hizmet ve eğitimin meyvelerinin kısa zamanda alınabileceğine güzel bir örnektir⁷⁰.

1908 senesinde West Memorial Hastanesi’nde tedavi edilen bir Türk askeri hakkında kuruma detaylı bilgi gönderilmiştir. Bu asker akciğer rahatsızlığından mustarıptir ve hastalığı ilerleyince ordudaki görevine son verilmiştir. Askerin annesi dul ve fakirdir. Genç adam ve annesi son 9 aydır komşularının aynı ve nakdi yardımlarıyla yaşamaktadır. Hastalık nedeniyle bir bacağına ciddi dolaşım sorunları vardır. Hastane doktoru kendisine hasta bacağın kesilmesini önerdiğinde kabul etmeyen genç askerin öteki bacağına da kısa bir zaman sonra hastalık ortaya çıkınca doktorun her iki bacak için de kesme yani amputasyon dışında hiçbir seçeneği kalmayınca asker ölmek için evine gitmiştir. Askerin akıbeti hakkında bir bilgi yoktur. Ancak raporda

63 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 617/395.

64 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 621/130.

65 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 621/130.

66 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/204.

67 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/204.

68 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/414.

69 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/416.

70 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/224-225.

durumla ilgili kullanılan iki cümle dikkate değerdir⁷¹: “Biz bazen taşta tohum yeşerdiğini gördük. Umarız bu sefer de öyle olur.”

1908-1909 döneminde haftada 3 gün klinik hizmeti verilmektedir⁷² ve 1883 farklı hasta muayene edilmiştir⁷³. Toplam muayene sayısı 3000’dir⁷⁴. Dış misyonlarda yaşayan insanlara 2500 kez muayene ve tedavi hizmeti verilmiştir. Bu insanlardan 40’ı Türk, 2’si Kürt, 1’i Çerkez, 128’i Ermeni, 9’u Rum ve 3’ü Amerikalıdır⁷⁵. Hastanede diş çekimi ve 160 kez cerrahi müdahale yapılmıştır. Dış misyon hastalarından 735 kişiye basit ya da ciddi cerrahi operasyona alınmıştır⁷⁶. Bu operasyonlar 68 farklı hastalığa yöneliktir⁷⁷. Hastanedeki 16 hasta yatağında 181 farklı hastaya toplam 1876 gün hizmet sunuldu. Hastanede 3 doğum ve 6 ölüm vakası gerçekleşti. Hastanede tedavi olan hastalar arasında akciğer hastalıkları, sedef ve tifo vakalarına sıklıkla rastlanmaktadır. Akciğer sorunları olan hastalarla Miss Cole ilgilenmektedir. Hizmet dönemi şehirdeki yaygın kıtlık ve fakirliğin yansımalarıyla şekillenmiştir. Doktor ücretlerinin sadece %70’i hastalardan tahsil edilebilmiştir. İlaç departmanı ancak kendi maliyetlerini karşılayabilir durumdadır. Dispanser hastaları masrafların ancak yarısını karşılayabilmektedir. Sağlık hizmetlerinin tamamının sadece %60’ı hizmet alanından toplanabilmiştir⁷⁸. Amerika, İsviçre ve İngiltere’den 145.89 Osmanlı Lirası hastaneye bağış olarak gönderilmiş ve 167 paralı hastadan 113 Osmanlı Lirası ve 113 maddi durumu daha alt seviyedeki kişiden sadece 182 Osmanlı Lirası toplanabilmiştir. Diğer hastalardan para ekonomik durumları nedeniyle talep edilememiştir⁷⁹. Misyonerler yerel halkın yaşadığı ekonomik sıkıntılar nedeniyle hastane harcamalarına katkı sunmadığı halde West Memorial’e her biri 27 Osmanlı Lirası değerinde olan 5 hasta yatağı almak isteğini kurum merkezine bildirmişlerdir. Onların ifadelerine göre “21 her zaman 16’dan iyidir”⁸⁰. Kuruma para kazandırmak için hastaneye ait olan at 5.75 Osmanlı Lirası’na satılmıştır⁸¹. Dr. Clark şehirde zengin hastalara özel muayeneye giderek 5.73 Osmanlı Lirası kazanmış ve bu meblağı hastane bütçesine eklemiştir⁸². Bu dönemde mutfak masrafı 106.20 Amerikan Doları⁸³, ilaçlara 44.82 Osmanlı Lirası, eczacıya da 20.82 Osmanlı Lirası ödeme yapılmıştır.

71 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/425.

72 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/416.

73 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/426.

74 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/427.

75 Amerikalı hastanın kimliği ve Sivas’ta olma sebebi evrakta belirtilmemiştir. Bkz. ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/426.

76 Mayıs 1908-Mayıs 1909 döneminde West Memorial Hastanesi’nde yapılan cerrahi müdahalelerin tam listesi için bkz. ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 617/421.

77 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/428.

78 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/426.

79 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/204.

80 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/426.

81 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/428.

82 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/428.

83 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/428.

Doktor asistanlarına 21.52 Osmanlı Lirası ödenmiştir. Hemşirelere ise 21.52 Osmanlı Lirası harcanmıştır⁸⁴. Ancak bu kadar finansman aktarımı hoşnutluk verecek seviyede verimli dini hizmet sunulduğunu kuruma yazılı olarak rapor eden misyonerlere göre amaca ulaşmıştır⁸⁵.

Hizmet döneminde şehirde YMCA tarafından desteklenen Ermeni Hastanesi'nde de ihtiyaç sahibi hastalara ücretsiz muayene ve tedavi hizmeti verilmektedir. Amaç tıpkı ABCFM hastanesinde olduğu gibi "inancı anlatmak için" insanlara ulaşmaktır⁸⁶.

1909-1910 hizmet senesinde West Memorial Hastanesi'nde Dr. Clark'ın kimi zaman zorunluluklar nedeniyle hastanede olamaması söz konusudur. Bu durumlarda Dr. Levon Sevny hastanede muayene ve tedavi hizmetine devam etmektedir. Özverili çalışmaları maaşı fazlasıyla hak etmektedir⁸⁷. Kendisine verilecek maaş hastanenin herhangi bir sebeple doktorsuz kalmasını engelleyecektir⁸⁸. Kurumun ivedi olarak Amerikalı doktor yollamayacağı aşikârdır. Bu nedenle Dr. Sevny'in hizmeti çok büyük anlam ifade etmektedir⁸⁹. Mezkûr dönemde 83 ücretli, 99 ücretsiz hasta muayene ve tedavi edilmiştir. Hastalardan 363.55 Osmanlı Lirası tıbbi hizmet bedeli olarak tahsil edilmiştir⁹⁰.

1910 yılında kolera salgını şehrin tamamında etkilidir. Ernest C. Patridge şehirde yaklaşık 18.000 hasta olduğunu söylemektedir⁹¹. Hastane kapalı olmasına rağmen 6 hafta boyunca tıbbi hizmet veren tüm misyonerler çok yoğun bir şekilde çalışmışlardır. 100 kadar hasta defalarca evlerinde ziyaret edilmiştir⁹². 1910 senesinin bitmesinin ardından bu sefer de kolera ve tifüs salgınları şehri etkilemiştir⁹³. Kurumdan istenen 4000 USD'nin Sivas'a gönderilmesi durumunda daha çok sayıda insana hizmet sunmak için klinikler revize edilecek ve yeni bir dispanser binası yapılacaktır⁹⁴. Yeni bir hastane binasının inşası da misyonerlere çalışmak üzere daha fazla kapalı mekân sağlayacaktır⁹⁵.

1910-1911 hizmet senesinde 20 yataklı hastanede 1952 hastaya toplam 5609 kez muayene hizmeti verilmiştir⁹⁶. Dönem başında hastanenin yatak sayısı 16 iken daha sonradan 4 yatak daha alınmıştır. Hastane binası içinde bir eczane, ofis, hastane bekleme odaları, ameliyat odaları, mutfak ile bölge

84 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/428.

85 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/420.

86 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/422.

87 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/484.

88 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/682.

89 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/329.

90 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/204.

91 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/500.

92 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/597.

93 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/591.

94 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/680.

95 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/681.

96 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/573.

halkı tarafından çok sevilen özverili⁹⁷ Miss Cole ve diğer hemşirelerin odaları bulunmaktadır. Bekleme odaları enfeksiyon riskini azaltabilmek için muayene odalarının uzağındadır. Bu durum, şehir halkı tifüsten kırılırken, West Memorial'de tedavi gören 7 kişi tifüsten hayatını kaybetmişken⁹⁸ hastanede yardımcı olan öğrenciler arasında bir tane bile tifüs vakası olmamasına neden olmuştur⁹⁹. West Memorial'de çalışanlardan sadece İsveç Yetimhanesi personeli olan Miss Stucky tifüs kapmıştır. Hastalık şehirde adeta ışık hızıyla yayılırken Osmanlı hükümetinin acil durum planı yoktur. Karantina uygulanmıştır ama yeterli değildir. Sağlıklı ya da enfekte olmuş insanları şehirden ya da yaşam alanlarından tamamen çıkarmak söz konusu olamamıştır. Çünkü sağlıklı ve hasta kişiler hemen hemen aynı sayıdadır¹⁰⁰. Hastane doktoru Ernest C. Clark'tır. Doktora yardımcı olan bir Ermeni hekim vardır¹⁰¹. Bu hekim Karakin Sevny'dir. O ve oğlu Dr. Levon Sevny defalarca şehirden acil hastalara bakmak üzere çağırılmıştır. Oğul Sevny babasına cerrahi müdahalelerde asistanlık yapmıştır¹⁰². Başvuran insan sayısının çokluğu hastane binasının büyütülmesi ihtiyacını gündeme getirmiştir. Osmanlı idarecileri tıbbi çalışmaların geleceği, yaygınlığı ve verimliliği hususlarında ABCFM misyonerlerini kaygılandırmaktadır¹⁰³. Bölgede hizmet götürülecek çok sayıda insan vardır. Sadece bölge Kürtlerinin sayısı 200.000 kadardır¹⁰⁴. Dış misyonlarda yaşayan insan sayısı 13.000 kadardır. Dış misyon bölgelerinde yaşayan sadece 2 tane eğitimli hekim vardır. Genç doktor tüm zamanını köylerdeki hastalara ayırırken yaşlı ve daha az pratiğe sahip olan hekim talep karşısında yetersiz kalmaktadır¹⁰⁵. Sivas ve civarında yaşayan insanlar ciddi enfeksiyon riskiyle karşı karşıyadır. İçme suyu tesisatının yenilenmesi için yapılan plan henüz hayata geçirilememiştir. 1911 senesi baharında başlayacağı ümit edilen bu çalışma özellikle tıbbi çalışmalar için çok iyi sonuçlar doğuracaktır. Şehirde hizmet veren Gregoryen okulunda da içme suyu şebekesi hizmet vermeye başlayınca hizmet almak için altyapı çalışmaları başlamıştır¹⁰⁶. Hizmet döneminde hastalardan 167.66 Osmanlı Lirası hizmet bedeli olarak tahsil edilmiştir. 107 ücretli hasta ve 37 ücretsiz hastaya hastane çatisı altında muayene ve tedavi hizmeti verilmiştir¹⁰⁷. Hastanenin finansal sorunları devam etmektedir. Çok soğuk geçen kış aylarında ısınma giderleri bir önceki yıla oranla yaklaşık 2 kat artmıştır. Bu beklenmedik bir durumdur. Ön görülmeyen olumsuz koşullar için ivedi olarak çözüm üretilmemiştir. Bu konuda misyonerlerin maddi sıkıntıları bir an önce aşarak daha fazla cerrahi

97 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/680.

98 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/582.

99 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/587.

100 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/582.

101 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/434.

102 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/582.

103 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/483.

104 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/484.

105 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/619.

106 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/461-462.

107 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/204.

operasyon yapılabilecek mekânı hizmete açmaktır. Dr. Clark şahsına ait bir araziyi hastane mülküne bu amaçla katmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nden bir arkadaş tamamen mücehhez bir ameliyathanenin finansmanını karşılayacağı vaadinde bulunmuştur¹⁰⁸. İstasyonun “dostlarının hediyeleri” sayesinde finansman sıkıntısına rağmen hastane borçlarının tamamı ödenmiştir. Bu durum misyonerlerin umutlarını tazelemiştir. Her sabah hastanede tüm hastalarla beraber yapılan ibadet ve Türklerin de dualara “Amen” demesi misyonerlerin umutlarını tazeleyen başka bir uygulamadır¹⁰⁹.

1910-1911 hizmet senesinde milletvekili ve tıp doktoru Şevket Bey hastaneyi ziyaret etmiştir. Hastanede bazı hastaların muayene ve tedavisini yapmak üzere misyondan izin almış ve kimi zaman da hasta yönlendirmiştir. Şevket Bey, Eylül ayı boyunca hastanede çalışmıştır. Başlangıçta misyona ve “çalışanlarına” önyargıyla yaklaştığı düşünülen doktor daha sonra misyon ve tıbbi çalışmalar hakkında tek bir olumsuz cümle kurmamıştır¹¹⁰.

1911 senesinde kolera salgını ve özellikle odun fiyatlarındaki artış daha önceden tahmin edilemeyecek kadar beklenmediktir. Kolera salgını dolayısıyla pek çok erkek çalışamayacak hale gelip de şehre yakacak yeteri kadar sağlanamayınca fiyatlar fahiş seviyeye gelmiştir. Yeterince yakıt olmadığından ısınamayan insanların dirençlerinin düşmesi kolera salgınının etkisini arttırmıştır. Yaz aylarının başına kadar fiyat artışı devam etmiştir¹¹¹. Bu durum ise hastane ve dispanserin iş yükünü beklenmedik ölçüde arttırmıştır. Hastane planlanan zamandan daha önce açılmış ve doktor hemen hizmete başlamıştır¹¹². Hastane ve okul öğrencilerinin işbirliği devam etmektedir. Doktor ve sağlık hizmeti veren misyonerler tüm öğrencileri düzenli olarak sağlık kontrolünden geçirmektedir. 10 tane erkek öğrencinin ders çalışmasını ve kitap okumasını zorlaştıran göz kusurlarına kalıcı çözüm üretilmiştir¹¹³.

1911-1912 döneminde kolera yine salgın şeklinde Sivas yerleşimcilerini etkilemiştir. Karantina uygulaması şehirliler ve köylülerin birbirleri ile irtibatı yoktur. Dr. Clark Osmanlı hükümeti ile sürekli iletişim halindedir. Şehirdeki diğer hekimler de Dr. Clark ile organize çalışmaktadır. Amaç hastalığın daha fazla yayılmasının önüne geçmektir¹¹⁴. Bu dönemde hastanede 25 yatak ve 2 ranza vardır. Hastanede 170 ücretli ve 83 ücretsiz hastanın muayene ve tedavisi sonrasında 624.49 Osmanlı Lirası hizmet bedeli tahsil edilmiştir¹¹⁵. 188 yeni hasta kabul edilmiştir. 1340 hastaya geziler esnasında muayene hizmeti verilmiştir. Toplam muayene sayısı 3099'dur¹¹⁶. 83 hastaya ücretsiz bakılmış,

108 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/598

109 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/582.

110 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/581.

111 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/114.

112 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/592.

113 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/115.

114 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/575

115 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/204.

116 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/594.

207.73 Osmanlı Lirası “hediyeye” kabul edilmiş ve 624.49 Osmanlı Lirası da 170 hastadan alınmıştır¹¹⁷. Ayrıca kurum kaynaklarından 100 Osmanlı Lirası hastane bütçesine eklenmiştir¹¹⁸. 1912 senesinde Miss Cole hastanede hemşirelik yapmayı bırakmıştır¹¹⁹. Bu durum misyon hastanesinin çalışmalarını sıkıntıya sokmuştur. Çünkü Sivas ve civarındaki hekim ve hemşireler son derece yetersizdir. Onların Amerikalı meslektaşlarının seviyesine ulaşması ancak ciddi ve devamlı bir eğitim süreciyle mümkün olacaktır. Donanım eksiklikleri nedeniyle yerli hemşireler misyonun sağlık hizmetlerine katkı veremeyecek durumdadırlar. Doğumlarda yardım almak için becerikli ve deneyimli bir ebeye ihtiyaç söz konusudur. Ancak var olan şartlar ebe bulmayı da olanaksız kılmaktadır. Doğum konusunda çok yetersiz kaldıklarını itiraf eden misyonerlere hastane hizmetlerinde yardımcı olacak bir ebe bulunması için kurumdan yardım istenmektedir¹²⁰.

1912 yılı başında, son 5 yıldır Sivas'ta çalışan Lilian F. Cole çıktığı kısa tatili tamamlayarak misyona dönmüştür. Kendisi son derece özveriyle çalışan asil bir insandır. Kendisinin Sivas'tan ayrılma ihtimali hastane çalışanlarını üzmektedir. Son 3 yıldır hastanede hizmet veren Levon Sevnny 1912 senesinde de istasyondadır¹²¹ ve 253 kişiyi muayene ve tedavi etmiştir¹²². Tıbbi çalışmalar misyonerler açısından hoşnutluk vericidir. Hem nitelik hem de nicelik artışı söz konusudur. Yerli Ermeni kızlardan Amerikan okulunda eğitim görenlerden bir kısmı heves ve inançla, donanımlı olmamalarına karşın çalışmalara katılmak arzusundadırlar¹²³.

1912 senesinde de hemşire ihtiyacı söz konusudur. Genç kızların tüm iyi niyetleriyle hizmete katılması önemli ama yeterli değildir. Yabancı ve eğitimsiz birilerinden yardım almak özellikle anestezi malzeme kullanılırken geri dönülmez tablolara neden olabilir. Bu nedenle hemşire ihtiyacına kurum çözüm bulmalıdır¹²⁴. En geç yaz aylarında Sivas'a bir hemşire yollanmalıdır. 25 yataklı hastanede yıl boyunca 200 kadar anestezi altında cerrahi müdahale yapıldığı düşünülürse hemşire talebinin ne kadar haklı olduğu ortaya çıkmaktadır¹²⁵.

Söz konusu hizmet dönemine ait bir raporda misyonerler kendilerini şaşırtan bir olayı anlatmışlardır. Derviş olmaya hazırlandığı sonradan öğrenilen bir Türk hastanede okuma yazması olmayan bir Ermeni'ye İncil okumuştur. Bu hem şaşırtıcı hem de keyif vericidir¹²⁶.

117 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/204.

118 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 506/203- ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/181.

119 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/618.

120 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/586.

121 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/584.

122 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/592.

123 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/619.

124 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/608.

125 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/583.

126 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/620.

1913 senesinde savaş şartlarına rağmen misyonerlerin umduğu kadar fazla hasta yoktur. Var olan kaynaklar bu nedenle daha verimli kullanılabilmiştir¹²⁷. Dr. Sevny hastanede çalışmaktadır¹²⁸. Dr. Riggs'in kaybı tüm hastane personelini yeri zor doldurulacak bir kaybın acısıyla yüz yüze bırakmıştır¹²⁹. Kira ve diğer ödemeler yapıлып hastaneye gerekli kimyasallar tedarik edildikten sonra misyonerlerin elinde 500 Osmanlı Lirası kalmıştır. Bu paranın 150 Osmanlı Lirası bağış yoluyla ulaştırılmıştır. Bağışçılar arasında Lilian F. Cole'nin bir arkadaşı da vardır¹³⁰. Dış misyonlardan ise 183 Osmanlı Lirası hastaneye gelmiştir¹³¹. Hastanede 921 hastaya 3186, dispanserde ise 12800 kez poliklinik hizmeti verilmiştir¹³². Yıllık toplam 169 ciddi ameliyat¹³³ ve 19 küçük operasyon yapılmıştır¹³⁴. Hastanede 25 hasta yatağı vardır ve yatılı tedavi alan hastalara hizmet verilen gün sayısı 1994'tür¹³⁵. Kurumda hemşire ihtiyacı devam etmektedir¹³⁶. Bayan Clark'ın gözetiminde yerli hemşireler hizmete katkı sunmaktadır¹³⁷. Miss North Sivas hastanesindeki hemşire ihtiyacını karşılamak için istasyona kurum aracılığıyla istenmiştir¹³⁸. Mardin'de görev yapan bu hemşire Türkçe bilmemektedir. Ancak Dr. Clark kendisinin Sivas'ta hizmet verirken dil öğrenebileceği kanaatindedir¹³⁹. Hastalardan 624 Osmanlı Lirası¹⁴⁰ tedavi ücreti ve 215.60 Amerikan Doları bağış kuruma kazandırılmıştır. 1913 senesine hastane 40 Amerikan Doları borçla başlar. Aynı sene bittiğinde hastanenin toplam borcu 200 Amerikan Doları'dır¹⁴¹. Bu maddi sıkıntı ve kaygıların devamı anlamındadır¹⁴². Verilen hizmet karşılığında hastalardan alınan para yetersizdir. ABCFM üst yönetimi Prudential Committee'nin finansal kararlar verirken bu durumu göz önünde tutması Sivas West Memorial Hastanesi'nde çalışan misyonerlerin dileğidir¹⁴³.

Mezkûr senede Dr. Clark tıbbi hizmet amaçlı gezilere yaz aylarında devam etmiştir. 700 kadar hasta muayene ve tedavi edilmiş 25 tane cerrahi müdahale yapılmıştır. Karahisar'da Beyrut'ta tıp eğitimi alan bir öğrenci ve bir eczacı doktora yardım etmiştir. Halk Sivas'taki hastalardan daha fazla muayene ve tedavi ücreti ödemiştir¹⁴⁴.

- 127 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/167.
- 128 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/605.
- 129 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/1036.
- 130 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/593.
- 131 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/593.
- 132 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/297.
- 133 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/221
- 134 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/165.
- 135 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/618.
- 136 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/586.
- 137 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/605.
- 138 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/591.
- 139 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 530/591.
- 140 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/593.
- 141 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/618
- 142 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/593.
- 143 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/594.
- 144 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/604.

1914 senesinde Sivas West Memorial Hastanesi'nde 25 yatak bulunmaktadır. Uzak yerleşimlerden ve 175 köyden gelen hastaya gelen 2498 hastaya bakılmıştır. Toplam muayene sayısı 6000'dir¹⁴⁵. Politik durumla alakalı olarak hastanede son derecede yoğun bir çalışma vardır. Bayan Sevny insanüstü bir enerjiyle çalışmaktadır. Dr. Sevny de Dr. Clark ile beraber hizmete devam etmektedir¹⁴⁶. Hizmetin ilk 1.5 aylık sürecinde hastanede anestezi altında 25 ameliyat yapılmıştır. Hizmet dönemi başında ABCFM'nin hastaneye gönderdiği 8500 Amerikan Doları yaygın olarak hizmet vermeyi kolaylaştırmıştır. Osmanlı Devleti Sivas'a misyoner hastanesinde çalışan hemşireleri tetkik etmek üzere bir heyet göndermiştir. Tıbbi tedavide Sivas West Memorial Hastanesi'nde uygulanan teknikler ile hijyen kurallarının yaygınlaşabileceği kanaati bu heyetin gelişinin ardından misyonerlerin zihninde oluşmuştur¹⁴⁷. Haziran ayında hastane hizmetleri tatile girmiştir. Misyonerler Karahisar'a giderek orada 1 ay kalmışlardır. Bölge halkı misyonerlerin gelişinden 4 gün sonra muayene olmak amacıyla Karahisar'a adeta akın etmişlerdir. Çok sayıda insana zor şartlarda muayene ve tedavi olanaklarının sunulması misyonerler için dini çalışmalarının başarıya ulaşması için gereklidir¹⁴⁸. Dr. Clark'ın eşi İna V.L. Clark muayene ve tedavi hizmetlerinde adeta bir hemşire gibi görev yapmıştır¹⁴⁹. Misyonerlerle beraber bir ilaç yapımcısı da bölgededir. Zor şartlarda yaşayan insanları zor şartlarda muayene ve tedavi eden misyonerler Karahisar gezisi sonrasında birkaç gün Enderes (Suşehri)'te kalıp orada yakın yerlerden gelen hastalara bakmışlardır¹⁵⁰. Gezilerde her sene bir önceki yıla oranla hasta sayısı artmaktadır. Bu ise misyonerlere daha çok insana erişme şansı demektir. Amaca ulaşmak için bu son derece önemlidir. Bu nedenle tıbbi hizmet veren misyonerler hasta sayısının artışı ya da hasta bakmak kastiyle gezilere çıkmaktan mustarip değildir¹⁵¹. Bölgedeki iki yerli doktorun fiziksel şartlar ve zaman sıkıntısı yüzünden ulaşamadığı her bir bireye erişmek amaçtır¹⁵².

1914 senesi Dr. Clark'ın hekim ve hastane yöneticisi olduğu¹⁵³ Sivas hastanesinde de hemşire ihtiyacının devam ettiği bir dönemdir. Miss Cole 1912 yılında hastanede hemşirelik yapmayı bıraktığından beri West Memorial 'de çalışan Amerikalı misyoner bayan hemşire yoktur. Yerli hemşirelerle çalışmak her geçen gün biraz daha zorlaşmaktadır. Sivas'ta eğitilmiş hemşire olmadığı için yetiştirilebilecek hemşire adayı bulmak dahi zordur. Sivas hastanesinde Beyrut Amerikan Tıp Koleji ile bağlantılı hastanelerde çalışarak hemşire olmak isteyen genç bir hanım vardır. O da donanımlı değildir¹⁵⁴. Bu

145 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/624.

146 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/613.

147 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/628.

148 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/620.

149 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/614.

150 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/628.

151 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/620.

152 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/619.

153 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/614.

154 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/618

nedenlerle Mardin misyonerlerinden Miss North'un Sivas'a gelip hizmete katılması arzulanılmaktadır¹⁵⁵. Mardin'den talep edilen hemşire Sivas'a gelmeyi istememektedir¹⁵⁶. Haziran ayının başında Miss Calder bölgede hizmete başlamıştır¹⁵⁷ ancak alt yapı şartları dolayısıyla Sivas'ta olmaktan hoşnut değildir. Dr. Clark 8 Haziran 1914 tarihinde Boston'a J.D.Barton'a gönderdiği mektupta Miss Calder'in bölgede kalacağına kanaat getirmediğini, onun yerine ivedi olarak hemşire bulunmasının elzem olduğunu ve Ermeni yerli hemşire bulmanın çok zor olduğunu anlatmaktadır. 20 kadar yatılı hastanın tedavi edildiği Haziran ayında yıllık toplam cerrahi operasyon sayısı 200'ü bulmuştur¹⁵⁸. Bu kadar yoğun iş yükünün olduğu West Memorial'de hemşire ihtiyacı büyüktür. Hemşirenin Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı olması hizmet kalitesini arttıracaktır. Miss Ash kimi zaman hastane hizmetlerine yardım etmektedir¹⁵⁹. Kendisi daha önce Anadolu'da farklı yerlerde çalışmış deneyimli bir İngiliz hemşiredir¹⁶⁰. Ayrıca Bay Holbrook'un 1913 senesinde öldürülmeden önce yaptığı hastane hizmetleri hakkındaki planları kurumun İstanbul Ofisi'nden gelen emirle değiştirilmiştir. Bu durum ve hemşire ihtiyacının karşılanamaması hastanede çalışan misyonerlerde hizmet yaygınlığı açısından kaygı uyandırmaktadır¹⁶¹. 1914 senesinde yaz döneminde ABCFM hastaneye 500 Amerikan Doları göndermiştir. Ayrıca "arkadaşlardan gelen hediyeler" de söz konusudur. Hastanenin aylık ortalama 500 Amerikan Doları'na ihtiyacı vardır. Finansal kaynaklar ise bu meblağı düzenli olarak karşılamak için yetersizdir¹⁶².

Hastanede hizmetin devamlılığı açısından ihtiyaç duyulacak ara elemanları yetiştirmek kastıyla yerli Ermenilere tıbbi eğitim verilmektedir. Mezkûr senede West Memorial'de eğitime 113.64 Osmanlı Lirası kaynak ayrılmıştır¹⁶³.

1915 senesinde Amerikan okulunun eski mezunlarından birinin hekim olarak çalışması misyonerlerin beklentisidir¹⁶⁴. Ancak mezkûr sene hastanedeki yoğunluğun "romantik" beklentilere zaman ayıramayacak kadar fazla olduğu bir yıldır. Çalışmaların ilk altı aylık kısmının finansmanının kurum tarafından garanti edilmesi yaşanan yoğunlukta misyonerleri hoşnut etmiştir¹⁶⁵. Hastanede tedavi gören 25 tane Osmanlı askeri vardır. Bu durum hasta yatağı ihtiyacını daha da belirgin hale getirmiştir. West Memorial hasta yatağına olan ihtiyacı ve 100 hasta yatağına ulaşma talebini telgrafla Boston'a sorulmuştur. West

155 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/612.

156 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/594.

157 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/610.

158 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/610.

159 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/616.

160 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/118.

161 ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/611.

162 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/618.

163 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/247.

164 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 628/629.

165 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/646.

Memorial’de yatılı hastalara hizmet verilen yatak sayısı 40’tır¹⁶⁶. Hastane hizmetlerine devam edebilmek için yatak sayısının en az 50 olması elzemdir. Ayrıca Red Cross (Kızıl Haç) hastaneye hizmetlere katkı sunmak amacıyla hemşireler ve hemşire asistanı kız çocukları göndermiştir. Bu insanların tüm masraflarının karşılanması gereklidir¹⁶⁷. Sivas Kızılhaç temsilciliği görevini de üstlenen¹⁶⁸ Ernest Patridge ofisini geçici olarak hastane binasına taşımıştır. Amaç ihtiyaç anında yardımcı olabilmektir¹⁶⁹. Tüm bu çabalar salgın hastalıkların ilerleme hızını umulan kadar yavaşlatmamış ve yoğun çalışma temposunda hijyen ve sterilizasyona yeterince dikkat edemeyen çalışanlar da enfeksiyona neden olmuşlardır. Hastalara Hampartsoom’un kız kardeşi tifüs taşımıştır. Bu nedenle hastanede yoğunluk biraz daha artmıştır¹⁷⁰. Dr. Clark ve ailesi Patridge ailesinden boşalan konutta kalmaktadır ve gün içinde Sivas merkezde hasta bakmıştır. Hastanede ise kurumun eski öğretmenlerinden Hagope, Kavas Halil, Ardashes ve daha önceden hastanede görev yapan 3 kişi hizmet vermiştir¹⁷¹.

Politik belirsizlik misyonerleri hizmetin devamlılığı konusunda kaygıya sevk etmiştir. Ermeniler’in Sivas’a geri dönmesi durumunda tıbbi hizmetlerde patlama yaşanacağı beklentisinde olan misyonerler Türklerle çalışmak üzere misyondan genç bir adamı görevlendirmişlerdir. Ancak çalışmaların devamlılığı hükümetin misyonerlerin elinden binalarını alma arzusu nedeniyle tehlike altındadır¹⁷². Dr. Clark Boston’a E.F.Bell’e gönderdiği mektupta kurum doktorları için en uygun yerin New Harward School Of Tropical Medicine olduğunu beyan etmiştir. Ancak doktor bu tespiti yaparken amacın eğitim mi çalışma mı olduğunu yazmamıştır¹⁷³.

1915 senesinde ABCFM tarafından görevlendirilecek hemşire ihtiyacı devam etmektedir¹⁷⁴. Hastane hizmetleri onların son derece özverili olarak çalışmalarına neden olmuştur. Talebi karşılayabilmek için kimi zaman en basit insani gereksinimlerini dahi ertelediklerini şahsi ve resmi yazılarında beyan eden hemşire olarak vazife yapan misyonerler Merzifon İstasyonu’na kısa süreli tatile gitmişlerdir¹⁷⁵.

1915 senesi West Memorial Hastanesi’nin hastalara düzenli tıbbi hizmet verdiği son yıldır. 1916 senesine gelindiğinde Dr. Clark’ın Sivas’ta olduğu görülür. Hastane kapanmış ama doktor ülkesine dönmemiştir. 1916 senesinde aile hekimi bir Ermeni olan Sivas Valisi’ne özel bir taleple başvurulmuştur. Başvuru

166 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/629.

167 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/659.

168 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629/364.

169 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/664.

170 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/678.

171 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/676.

172 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/678.

173 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/607.

174 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630/600.

175 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633/664.

sahibi Dr. Clark'tır. Misyon doktoru sadece 3 ve 4 yaşında olan iki çocuğunun uzun süreli bir yolculuğa dayanamayacağı gerekçesiyle "özel şartlar" talebinde bulunmuştur. Ailenin Sivas'ta kalabileceğine karar verilmiştir¹⁷⁶. Mezkûr sene bölgede Kızılhaç'ın yoğun olarak çalıştığı bir dönemdir. Ailesi katledilen Ermeni bir kadın da gönüllü olarak bu çalışmalara katkı sunmaktadır¹⁷⁷. Ancak misyon çalışanlarının tamamı bu dönemde tıbbi hizmetlerde görev yapmamışlardır. Daha önce kimi zaman Sivas'a gelerek hizmet veren ve son dönemde de daimi olarak Sivas'ta kalan Dr. William C. Surney tüm malvarlığına devlet adına el konulduktan sonra¹⁷⁸ valilik makamından güçlkle seyahat izni almıştır. Dr. Surney ailevi şartları nedeniyle Kızılhaç çalışmalarına katılamamaktadır¹⁷⁹.

West Memorial'de ilk hizmet vermeye başladığı günden son bakılan hastaya kadar sadece tıbbi destek sunulmamış, aynı zamanda misyonerlerin kendi beyanlarına göre onların "dini gelişimlerine" de katkı sunulmuştur. 1908 senesinde başhemsire Lilian F. Cole tarafından Boston'a gönderilen yıllık hizmet raporuna göre¹⁸⁰ Pazartesi, Çarşamba ve Cuma günleri klinik hizmeti verilmiştir. Misyonerler hastalara tıbbi bakım yanında "inançla" destek vermişlerdir. Bu destek kimi zaman onlar için dua etmek ya da onları duaya sevk etmek şeklindedir. Hastanede tedavi olan ama ağrıları geçmeyen bir kadının alkole bağımlılık sorunu olan eşi için İsa'ya dua ettiğini ve dileğinin kabul olduğunu "duyan" misyonerler bu durumu 1905-1906 Tıbbi Raporu'nda Boston'a iletmişlerdir¹⁸¹. Hastanenin her günü İncil okunması ve duayla başlamıştır. Hastanede Müslüman veya Türk varsa ibadetler Türkçe, yoksa Ermenice yapılmıştır. Hastanede yatan hastaların her birine hangi İncil pasajını okuyacağına dair bir numara kâğıdı verilmiştir. Böylece herkesin ibadete katılması sağlanmıştır¹⁸². İncil çalışmaları kadınlar için Ermenice, erkekler için ise Türkçe yapılmıştır. Kadınların Ermeniceyi ibadet edecek kadar iyi kullanırlarsa sonraki kuşaklara bu konuda eğitim verebileceği gerçeğinden yola çıkılmış, toplumun bu kesiminin kayda değer kısmının Ermeniceyi etkin kullanamaması nedeniyle çift dilli eğitim tercih edilmiştir. Her hastanın şahsına ait en iyi kullandığı dilde basılmış İncil sahibi olması arzulanmıştır. Bu sebeple bir hasta taburcu olduğunda parası yoksa hastane çalışanları tarafından kendisine İncil hediye edilmiştir. Bu hastanenin standart uygulamasıdır¹⁸³. Ayrıca hastanede Pazar ayini de düzenli olarak yapılmıştır. Bu ayinler sonrasında Kız Okulu Öğrencileri ve İsveç Yetimhanesi'nde bakılan çocuklar şarkılarla hastalara moral vermiştir¹⁸⁴.

176 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 636/14-15.

177 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 636/22.

178 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 636/7.

179 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 636/17.

180 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/425.

181 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/374.

182 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/224.

183 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/411

184 ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 618/374.

Sonuç

19. asır tüm dünyada hayatın pek çok alanında hızlı bir değişim ve dönüşümün yaşandığı bir dönem olmuştur. Üretim ve pazarlama ilişkilerinin farklılaşması bu sürecin en belirgin nedenidir. Ayrıca milli devlet düşüncesinin emperyalist kaygılarla yayılmacı devletler ve A.B.D. tarafından uluslararası kamuoyunda daimi olarak canlı tutulması mezkûr dönemde diğer çok uluslu devletler gibi Osmanlı Devleti'nde de geri dönülemez bir parçalanma döneminin başlamasına vesile olmuştur. Ticari aktivitelerin ve ekonomik cazibe noktalarının değişmesi ile Osmanlı ülkesinde ciddi ekonomik sorunlar var olan iç ve dış siyasi gerçeklikler ile birleşince devletin öncelikleri değişmeye başlamış ve tebaayı oluşturan farklı etnik ve dini gruplar arasında yaşanmaya başlayan huzur ortamını bozan olaylar halka sunulan içme suyu ve atık su tesisatlarının yapımı gibi altyapı hizmetlerinin ve aşı uygulamalarıyla koruyucu sağlık hizmetleri ile sağaltıcı faaliyetlerin yaygın ve verimli olmasını engellemiştir. Sivas ve çevre yerleşimlerinde meskûn tüm Osmanlı tebaasına sağlık hizmeti verme iddiasında olan Amerika Birleşik Devletleri tebaası olan ve ABCFM (American Board For Commissionaries For Foreign Missions)- Amerikan Yabancı Misyonlar Masası adlı Protestan tebliğ örgütüne mensup misyonerlerce açılan West Memorial Hospital adlı hastanede 1852-1915 zaman aralığında çok sayıda insana sağlık hizmeti verilmiş ve yapılan tüm çalışmalar misyonerlerce kuruma düzenli olarak raporlar halinde bildirilmiştir. Misyonerler kendi beyanlarına göre hastaların "kalplerine dokunmak" istemişler, onların hem fiziksel hem de "ruhsal" sağaltımını sağlamışlardır. Misyonerlerin "yaşamayı güç bir şehir" olan Sivas ve çevresinde kış ve sonbahar aylarında hastanede hizmet sunan misyon doktoru ilkbahar ve yaz aylarında ise çevre yerleşimleri gezerek hem hastaneye gelemeyecek durumda olan insanlara hizmet vermiş hem de sunulan hizmetin sağladığı "yakınlaşma fırsatını" kullanarak dini eğitim vermişlerdir. West Memorial'de tıbbi bakım verilen süreçte bölgede meskûn İsveçli misyonerler, Amerikan misyon istasyonunda hizmet sunulan Ermeni çocuklar, İsveç Yetimhanesi'nde kalan Ermeni yetimler ile Osmanlı tebaası Ermeni hekimlerle beraber kimi zaman misyonu ziyaret eden başka devletlerin tabiiyetindeki doktorlar da hizmete katkı sunmuşlardır. Mümkün olduğu kadar çok sağlık personeliyle herkese erişme beklentisinde olan misyonerler eliyle hastalara hem dünyevi hizmet sunulmuş hem de inanç eksikliklerinin tamamlanması amaçlanmıştır. Türkçe ve Ermenice basılan İncil'ler fakir hastalara hediye edilmiş, hastane binasında daimi olarak yapılan ibadetlerle "sürünün kayıp koyunlarının" kazanılması amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

Salname-i Vilayet-i Sivas 1288H. /1871M., Sivas Vilayet Matbaası, 1871.

Salname-i Vilayet-i Sivas 1292H./1875 M., Sivas Vilayet Matbaası, 1875.

Salname-i Vilayet-i Sivas 1293H./1876M., Sivas Vilayet Matbaası, 1876.

Salname-i Vilayet-i Sivas 1298H./1881M., Sivas Vilayet Matbaası, 1881.

Salname-i Vilayet-i Sivas 1300H./1883M., Sivas Vilayet Matbaası, 1883.

Salname-i Vilayet-i Sivas 1301H./1884 M., Sivas Vilayet Matbaası, 1884.

Salname-i Vilayet-i Sivas 1302H./1885 M., Sivas Vilayet Matbaası, 1885.

Salname-i Vilayet-i Sivas 1321H./1903 M., Sivas Vilayet Matbaası, 1903.

Bilkent Üniversitesi Mikrofilm Koleksiyonu ABCFM Arşivi (American Board Of Commissioners For Foreign Missions ABC:16 The Near East 1817-1919)

ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL506;

506/203.

ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL530;

530/591.

ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL616;

616/482.

ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL617;

617/355-356-395-421.

ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL618;

618/224-225-356-357.

373-374-387-390-393-394-411-12-414.

618/416-420-422-425-426-427-428-441-619.

ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 621;

621/130-630.

- ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL628;
628/165-167-573-575-581-582-587-591-594-598-614-616-618-619-620-624-629.
- ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 629;
629/114-115-118-181-204-221-247-297-629/364-619-620-628-629.
- ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 630;
630/329-583-584-585-586-591-592-593-594-600-604-605-607-608-610-612-613.
- ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 633;
633/116-434-483-484-500-646-659-461-462-664-676-678-680-681-682-1036.
- ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 636;
636/14-15-17-22.
- ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 712;
712/542.
- ABCFM ABC:16 The Near East 1817- 1919 REEL 717;
717/147.

II. Kitaplar

- HALLIDAY Fred, Nation And Religion In The Middle East, Saqi Books, London, 2000.
- MARTIN Edwin A, The Hubbards Of Sivas-A Chronicle Of Love And Faith, Fithian Press, Santa Barbara, 1991.

III. Makaleler

- GÖYÜNÇ Nejat, "Turkish Armenian Cultural Relations", *The Armenians In The Late Ottoman Period*, ed.by. Türkkaya Ataöv, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kültür Ve Sanat Yayın Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2001.
- KIZILTOPRAK Süleyman, "Askeri Amaçlı Köle Ticaretinde Bir Kavşak Noktası Olarak Sivas", *Cumhuriyetin 80. Yılında Sivas Sempozyumu Bildirileri*, ed. Şeref Boyraz, Sivas Hizmet Vakfı Yayınları, Sivas, 2003
- PARLAK Bekir, "Tarihi Perspektifte Anadolu'nun İdaresinde Sivas'ın Yeri Ve Önemi Üzerine Yöneltilen Bir Analiz", *Cumhuriyetin 80. Yılında Sivas Sempozyumu Bildirileri*, ed. Şeref Boyraz, Sivas Hizmet Vakfı Yayınları, Sivas, 2003.
- ÜÇER Müjgan, "Sivas Numune Hastanesi", *III.Türk Tıp Tarihi Kongresi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1993.

EKLER

Amerikan West Memorial Hastanesi'nin Günümüzdeki Hali.